

Motion till riksdagen 2020/21:667

av **Josef Fransson m.fl. (SD)**

Immateriella rättsliga frågor i ett digitalt samhälle

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att modernisera upphovsrätten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda vidgade inskränkningar i upphovsrätten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om upphovsrättsliga skyddstider och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta legalt tillgängliggörande av upphovsrättsskyddade verk och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för att avskaffa regler på upphovsrättsområdet som står i konflikt med intresset av ett fritt internet och en fri åsiktsbildning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera straffskärpningarna i och med antagandet av proposition 2019/20:149 och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta ett samlat grepp om straffrätten och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera lagstiftningen så att fri spridning av offentlig konst möjliggörs och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Immateriella värden har i takt med teknikens utveckling och informationssamhällets mognad kommit att bli en allt mer betydelsefull del av samhällsekonomin. Samtidigt har

utvecklingen inneburit att teknik och information sprids, konsumeras och förbrukas snabbare än tidigare.

Digital teknik och internet har kommit att ta platsen som den primära plattformen för såväl den demokratiska debatten och spridning av information och nyheter, som för konsumtion av kulturalster och underhållning.

Samtidigt bygger det upphovsrättsliga regelverket fortfarande i stora delar på den ordning som tillkom när tryckpresstekniken var den gängse plattformen för informationsspridning.

Behovet av en moderniserad upphovsrättslagstiftning

I dagens samhälle är i princip alla människor kreatörer, författare och informationsförmedlare – ständigt uppkopplade i dubbla roller som skapare och konsumenter av det organiska informationsmolnet. Att framställa och publicera bilder, att sprida vidare information på bloggar och sociala medier och att publicera texter av varierande verksamhetsnivå för en potentiellt global publik är en naturlig del av vardagen för många och präglar hur vi interagerar på internet i det moderna samhället. Sällan görs reflektionen att beteendemönstret som blivit sedvana passar dåligt med det upphovsrättsliga regelverket, där den som sprider vidare en bild, text eller artikel på sociala medier mycket väl i formell mening kan begå upphovsrättsintrång om denne exempelvis saknar upphovsmannens uttryckliga medgivande eller underlåter att ange upphovsmannens namn. Detta trots att mycket av det kreativa skapandet sker väl medvetet om förutsättningarna.

Nya tjänster för bearbetning och förädling av stora informationsmängder och utveckling av artificiell intelligens utgör idag en av de största tillväxtpotentialerna, men begränsas av tveksamheter om hur sådana tjänster förhåller sig till upphovsrätten.

Debatten om upphovsrätten och internet har de senaste decennierna präglats av åtgärder för att komma till rätta med illegal spridning av proposition verk. Möjligheten att enkelt på internet illegalt tillgängliggöra upphovsrättsskyddade verk har inneburit en stor utmaning, inte minst för musik- och filmskapare. Samtidigt har verksamheten kommit att utgöra en lukrativ inkomstkälla för kriminella aktörer. Ytterst måste sådan verksamhet bekämpas med rättsväsendets resurser, inte minst när det kommer till storskalig verksamhet som sker i vinstsyfte. I strävan att bekämpa upphovsrättsbrott är det dock viktigt att undvika att man därigenom begränsar de möjligheter som informations-samhället innebär, med allt för långtgående lagstiftningsåtgärder. Istället vilar ett tungt ansvar på de kreativa branscherna att utveckla affärsmodeller som är anpassade efter moderna konsumtionsmönster. Erfarenheter under de senaste decennierna visar att utvecklingen av legala tjänster som ur användarperspektiv och tillgänglighetsaspekter är konkurrenskraftiga, är mest effektivt för att bekämpa illegala beteenden. Lagstiftningen bör utformas för att uppmuntra och underlätta för framväxten av sådana alternativ. I det sammanhanget bör system för licensiering av skyddade verk, särskilt när det kommer till rörliga medier, ses över, för att kunna tillfredsställa konsumenternas berättigade förväntningar om tillgänglighet.

Yttrandefriheten är en av de viktigaste grundpelarna i den västerländska demokratiska samhällsmodellen. Yttrandefriheten tillkommer envar, en allt viktigare del av samhällsdebatten och åsiktsbildningen sker på internet. Det är fundamentalt att upprätthålla en god marginal mellan eventuella åtgärder till skydd för upphovsmannarättigheter och

skyddet för den legitima åsiktsbildning som sker genom exempelvis informationsförmedling, satir och debatt på internet. Delar i den nya lagstiftningen från EU, som under 2019 antogs i strid med den svenska riksdagsmajoritetens viljeyttring, har med rätta kritiserats för att brista i att upprätthållandet en sådan marginal.

Den upphovsrättsliga lagstiftningen behöver moderniseras för att utgöra en god balans utifrån vad som i dagens samhälle är rimligt, mellan å ena sidan samhällsintresset av att uppmuntra skapande och av att bevara kreatörers möjlighet att kunna få rättmätig ersättning för sina alster, och å andra sidan intresset av att fullt ut nyttja de möjligheter som informationssamhället innebär. I det sammanhanget bör särskilt intresset av en fri åsiktsbildning värnas. Man bör också i ett sådant sammanhang utgå ifrån att balanspunkten är en annan idag än när den upphovsrättsliga systematiken tillkom och att det upphovsrättsliga regelverket måste bli mer flexibelt, både för att tillvarata möjligheter och för att anpassa regelverket efter nya beteendemönster. Det ställer stora krav på kreativa näringar att förhålla sig till ett förändrat samhälle och att fortsätta utveckla sina affärsmodeller efter nutida förutsättningar. Eftersom upphovsrätten till stor del är internationellt reglerad inom ramen för exempelvis EU och WTO, bör Sverige verka för att modernisera den nationella lagstiftningen utifrån vad som är möjligt inom de ramar som Sverige är bundna av och verka för att de internationella upphovsrättsliga regelverken förändras.

Inskränkningar i upphovsrätten och citaträtt

I upphovsrättslagens 2 kap stadgas inskränkningar i upphovsrätten. Där fastslås bland annat att inskränkningar är möjliga vad gäller framställning av tillfälliga exemplar av ett verk i en teknisk process, för privatkopiering och för undervisningsändamål. Det är också möjligt att med undantag i vad som i övrigt gäller för upphovsrättsskyddade verk citera utifrån vad som överensstämmer med god sed. Citaträtten gäller dock inte bildmedium.

Befintliga inskränkningar i upphovsrätten är dåligt anpassade efter det moderna samhället och grundar sig i väsentlig utsträckning i utdaterade förhållanden för hur information används och sprids. Lagstiftaren bör verka för att införa mer flexibla inskränkningar i upphovsrätten utifrån vad som är skäligt med hänsyn till samhällets utveckling och intresset av att möjliggöra för nya informationstjänster. Dessutom utifrån vad som kommit att bli brukligt i samhällslivet. I sammanhanget bör rätten att använda upphovsrättsskyddade alster i satir, opinionsbildning och samhällskritik särskilt bejakas. Citaträtten bör därtill vidgas för att även tillåta legitimt användande av framställningar i bildmaterial. En utredning bör tillsättas för att se över hur upphovsrätten bör avgränsas och anpassas för framtiden. I ett sådant sammanhang bör särskilt lärdom dras av hur andra västerländska länder valt att utforma flexibla inskränkningar i upphovsrätten, exempelvis den amerikanska modellen fair use.

Skyddstider

En oinskränkt ensamrätt till tankegodis är inte självklar, och upphovsrätt kan inte rakt av jämföras med äganderätt. Till skillnad från materiell egendom, är upphovsrätten i första

hand en legal konstruktion där man lånat äganderättsliga komponenter för att kunna dra fördelar av marknadsekonomiska mekanismer också inom det immateriella skapandet. En väsentlig skillnad från äganderätt är att upphovsrätten inte är evig. Huvudregeln i befintlig rätt är att upphovsrätten löper ut 70 år efter upphovsmannens frånfälle. Alstret tillfaller därefter den publika domänen.

I praktiken innebär det att ett verk oftast är skyddat från fri användning i mer än ett århundrade efter att det skapats, oavsett om det är frågan om ett musikstycke, ett fotografi eller en datorprogramvara. Syftet bakom de långa skyddstiderna var från början att skapa förutsättningar för upphovsmän att kunna göra förtjänst på sitt verk. Utvecklingen har dock inneburit att distribution, konsumtion och punkten då ett alster kan anses date-rat, många gånger sker betydligt snabbare än förr. Beroende på alstrets natur kan det innebära att endast en minimal del av intäkterna av ett verk genereras efter de första åren. De långa skyddstiderna kan innebära att allmänhetens respekt och förtroende för upphovsrätten som institut undergrävs och att övergripande tillväxt- och utvecklingsintressen hämmas. När det gäller patent, där motsvarande intressebegränsning gäller, är skyddstiden jämförelsevis som huvudregel 20 år. Det bör därför övervägas om upphovsrättens långa giltighetstid överlag är befogad utifrån moderna förhållanden, eller om det finns skäl att differentiera skyddstiderna mellan olika typer av verk. En möjlighet är också att överväga om det bör krävas en aktiv åtgärd från upphovsmannen för att bevara ensamrätten till sitt verk efter att en viss tid förflutit, innefattande att legalt tillhandahålla verket för allmänheten enligt skäligen villkor.

Bekämpning av piratkopiering och illegal streaming

Upphovsrättsbrott genom piratkopiering och illegal streaming via internet är fortfarande ett omfattande problem och innebär förlorade intäkter för kreativa näringar, inte minst inom musik- och filmbranscherna. Genom nya affärsmodeller som med ett stort utbud ger konsumenterna enkel och snabb tillgång till kultur och underhållning har incitamenten att nyttja illegala tjänster pressats tillbaka. Med fullgoda alternativ till illegala tjänster, som lever upp till konsumenternas förväntningar, upprätthålls också den allmänna respekten för upphovsrätten.

Upphovsrätten måste fortsatt ytterst vara en fråga för rättsväsendet att försvara. Inte minst genom internationellt rättsligt samarbete bör åtgärder vidtas för att bekämpa storskaliga intrång och illegala tjänster vars affärsmodell bygger på att tillhandahålla upphovsrättskyddat material genom nedladdning eller streaming.

Samtidigt är det viktigt att värna öppenheten på internet. Strävan att bekämpa upphovsrättsintrång får aldrig bli överordnad intresset av ett fortsatt öppet internet och enskildas tillgång till ett fritt informationsflöde. Sverige bör därför inom ramen för EU och internationella forum motverka en utveckling som innebär att internetplattformar och tillhandahållare av sociala medier åläggs ett övergripande tillsyns- och ersättningsansvar för vad enskilda användare publicerar. Som nämnts ovan måste också särskilt respekten för åsiktsyttringar och en fri opinionsbildning genom satir, referat och nyhetsförmedling värnas vid övervägandet av nya åtgärder mot upphovsrättsintrång.

EU:s upphovsrättsdirektiv

Sverigedemokraterna beklagar att den svenska regeringen inom ramen för EU:s förhandlingar om upphovsrätten inte visat sig förmögen att bidra till att åstadkomma en mer ändamålsenlig och modern ordning än vad som blev utkomsten av det direktiv som godkändes av ministerrådet under våren 2019. Istället för att modernisera och anpassa de upphovsrättsliga regelverken utifrån de behov som ovan redogörs för, innebär EU:s nya direktiv att problemen riskerar att cementeras. Det nya direktivet på upphovsrättens område innehåller också bestämmelser som på allvar riskerar att begränsa informationsfriheten på Internet. I upphovsrättsdirektivets artikel 11 framgår att digitala plattformar framgent kommer behöva betala licensavgifter för sådana referat och länkar som med ett modernt förhållningssätt många gånger borde omfattas av undantag från det skyddade området. Genom artikel 13 åläggs plattformarna ett publicistiskt ansvar för material som användare sprider, på ett sätt som riskerar att resultera i filter och hämma spridningen av information, satir och kultur på ett sätt som går utöver vad som är skäligt utifrån intresset av en fri debatt och åsiktsbildning. Sverigedemokraterna ser allvarligt på den rättsliga utvecklingen och anser att Sverige inom ramen för EU-samarbetet bör verka för en revidering av direktivet, genom vilken särskilt de ovan nämnda bestämmelserna bör avlägsnas.

Utvärdera lagen

Våren 2020 antog riksdagen ny lagstiftning på det immaterialrättsliga området för att inskräpa straffen för de allvarligaste fallen av immaterialrättsintrång, proposition 2019/20:149. Med vissa reservationer ställde sig Sverigedemokraterna sig bakom dessa. Lagstiftningen som rör immaterialrätt är viktig, inte minst för att skydda kreatörers och företags rättigheter till sin egendom. Vi delar uppfattningen att det vuxit fram en storskalig och industriell intrångsverksamhet som hotar dessa rättigheter. Men i detta sammanhang finns anledning att uttrycka oro för hur den nya lagstiftningen framöver kommer att tillämpas i förhållande till exempelvis fildelning som utförts av enskilda individer. För att undvika att reglerna i praktiken kommer att leda till att enskilda jagas i stället för att omfattande organiserad brottslig verksamhet bekämpas, bör den skärpta lagstiftningen utvärderas tre år efter att den trätt ikraft.

Proportionella straff

Straffrättsliga avvägningar när det gäller påföljder måste härledas ur principerna om proportionalitet och ekvivalens. Det är viktigt att den övergripande systematiken i straffrätten har en noga avvägd balans och att den är i samklang med det allmänna rättsmedvetandet. Vi kan konstatera att den senast antagna straffskalan när det gäller det maximala straffet för immaterialrättsintrång motsvarar påföljderna för allvarliga sexualbrott. De punkthöjningar av påföljder som gjorts i olika delar av straffrätten över en längre tid har medfört att det straffrättsliga systemet inte längre följer de nämnda principerna. Vi anser därför att det är nödvändigt att ta ett samlat grepp om straffrätten där de straffrättsliga bestämmelserna i immaterialrätten ingår.

Fri spridning av offentlig konst

Med offentlig konst avses konstverk placerade i det offentliga rummet, parker och torg och som oftast är finansierade med skattemedel. Patent- och marknadsdomstolen beslutade i juni 2017 att offentlig konst inte får fotograferas och sedan publiceras i digitala kanaler som exempelvis en databas på internet där privatpersoner och andra kostnadsfritt kan ta del av konstverken utan att fysiskt besöka platsen.

Upphovsrättslagen bör revideras på sådant vis att offentlig konst vars syfte är att fritt tillgängliggöras för folket även skall vara kostnadsfri via digitala kanaler som exempelvis internet utan att det anses göra intrång i rådande lagstiftning.

Josef Fransson (SD)

Tobias Andersson (SD)

Eric Palmqvist (SD)

Mattias Bäckström Johansson (SD)